

ТЕРСКОТО КАЗАЧЕСТВО И АНТИБОЛШЕВИШКОТО ВЪСТАНИЕ НА ТЕРЕК – 1918 ГОДИНА

Цветан Сашев

THE TEREK COSSACKS AND THE TEREK ANTI-BOLSHEVIK UPRISING IN 1918

Tsvetan Sashev

Abstract: *The February Revolution completely changed Russia. The changes lead to the collapse of the foundations of statehood and chaos. The North Caucasus was also affected by these processes. The Bolsheviks in the region tried to establish complete control of power and to impose new ideological norms. One of the forms of reaction of the local Cossacks was the Terek Anti-Bolshevik uprising. It became an integral part of the Civil War that shook Russia in the period between 1917 and 1923.*

Key words: *cossacks, uprising, war*

DOI: <https://doi.org/10.46687/NATW2936>

Първата световна война променя цялостния облик на общественото-политическата среда в Европа. Разместването на пластовете засяга всички части на континента. Влизането на Руската империя в този конфликт за известно време притъпява остротата на социалните противоречия вътре в страната. Всички слоеве на населението се сплотяват около правителството, обединени от идеята за категорична победа на бойното поле. Но реалността е съвсем различна. Пораженията на руско-германския фронт, смъртта на милиони войници, влошаването на икономическото положение поражда масово недоволство. Резултатът е Февруарската революция. Старата държавна система започва да се разпада. Победата на революцията не спира задълбочаването на кризата. Към предишните проблеми – за мира, аграрния и националния въпрос, се прибавят нови – за бъдещото държавно устройство и за пътищата за излизане от кризата.

„След падането на самодържавието руснаците губят още един много важен стълб в своите ценности – религиозността. Тя започва да се пропуква още в началото на ХХ в., когато религиозната етика се заменя с революционна. Православното християнство, и в частност църквата изиграва блестящо ролята си, дадена от държавата – да възпита народа на безропотно и сляпо подчинение към монарха. И когато вече няма цар, следва, че всичко е позволено, на повърхността излизат най-тъмните сили на народа” (Atanasova 2017: 23).

Северен Кавказ, макар и отдалечен на хиляди километри от властовия център на държавата, не остава встрани от развиващите се процеси. Това се отнася и за местното казачество. В течение на почти четири века казачеството се явява важен фактор в развитието не само на Терския регион, а и на целия Северен Кавказ.

„Като военизирана структура то осигурява властовия контрол над множество местни народи, някои от които воюват не само срещу Руската

Цветан Сашев. Терското казачество и...

империя, а и помежду си. Докато от останалите части на Русия в началото на XX в. мъжете, които биват мобилизирани са 29% то при казаците този процент е около 72 – почти два пъти и половина повече. При терските казаци процентът е 86,2“ (Zaytsov 2015: 169-170).

Участието на Русия в Първата световна война налага мобилизирането на целия войскови ресурс. Този процес не подминава и терските казаци – на фронта са изпратени 18 000 от тях. Това са почти всички подлежащи на мобилизиране. За поддържане на реда в запас остават малко над 3 000. Общият брой на казаците в региона е около 260 000, но 80% от тях не изпълняват военни задължения.

След февруарската революция от 1917 г. нарастват провокациите от страна на местните народи спрямо казаците. Започналият разпад на държавността на централно ниво се разпространява в цялата страна. Северен Кавказ и респ. Терек също са засегнати от тези процеси. Една от основните деструктивни властови форми са т.нар. „съвети“. Те са революционни органи, олицетворяващи желанието на работниците и селяните за участие във властта. Според Ленин, това е „способ за управление на държавата без буржоазия и против буржоазията“ (Lenin 1974: 62).

Болшевишката теза, че революцията не е завършена, се преплита с идеята за интернационализъм. Към съветите се създават милиции, които под различни предлози арестуват инакомислещите. На Терек тяхното влияние е неоглямо – предимно в градовете, сред пролетариата.

Съвети започват да се създават в цялата страна с бързи темпове. Само през месец април на ниво губернии и уезди са създадени над 800 съвета на селски депутати и съвети на работнически и войнишки депутати. В Терска област още на 5 март 1917 г. е създаден Съвет на работническите депутати. В същото време комитети се създават и в градовете Кизляр, Моздок и Владикавказ. В някои от тях превес в ръководните състави имат болшевиките, а в други есерите и меншевиките. Местното казачество създава свое „Войсково правителство“ начело с атаман М. Караулов. На етническа основа народите, обитаващи региона, на свой ред създават Съюз на обединените планинци от Северен Кавказ и Дагестан. Този съюз претендира за контрол над територии, населявани от народи от Северен Кавказ, Закавказието и Дагестан. За основен закон е обявен Шериата. Съюзът контролира и райони с немюсюлманско население като Северна Осетия. Така през пролетта на 1917 г. се създава сложно преплитане на различни властови структури – от една страна, Войсково правителство и Правителство на планинците, Областен граждански изпълнителен комитет и неговите градски, окръжни и регионални изпълкоми, градски съвети. Срещу тях със съвсем друга идеологическа база са съветите на работническите и войнишките депутати и техните областни изпълнителни комитети. На 29 април 1917 г. в Грозни се открива първият конгрес на Съветите на работниците и войнишките депутати от Терска област. Конгресът показва една пъстра картина от гледни точки. В същото време болшевиките успяват да създадат във всички комитети свои фракции. Важен елемент от стратегията на болшевиките в региона е агитацията сред войнишките маси. Навсякъде в по-големите населени места има гарнизони. В Грозни войниците наброяват 6000. Създаването на професионални организации е една от формите за разпространяване на болшевишките идеи. До февруарската революция на Терек, с

изключение на град Грозни, няма професионални организации. През март 1917 г. във Владикавказ във всички предприятия и учреждения се правят събрания, на които се обсъжда въпросът за създаване на професионални съюзи. В края на март и началото на април са учредени повече от 10 профсъюза: на строителите, железничарите, печатарите, хлебопекарите и др.

На 20 октомври 1917 г. Временното правителство, атаманите на Терското, Кубанското и Донското казачество и ръководителите на Съюза на обединените планинци подписват във Владикавказ договор за създаване на Югоизточен съюз на кавказките планинци и волностепните народи. На 31 октомври към тях се присъединява Уралската казашка войска. На територията на целия Югоизток на Русия е обявено създаване на Демократична федеративна република.

Военизираните среди на казачеството предусещат опасността, която представляват болшевиките още през лятото на 1917 г. Тогава атаман М. А. Караулов полага огромни усилия да върне на Терек строеви части от фронта. Това е трудно изпълнимо поради критичната ситуация на бойното поле. Все пак в тила са прехвърлени 2-ри Сунженско-Владикавказки и 2-ри Кизляро-Гребенски полк. Слуховете за безредици на Терек стимулират и редовите казаци да търсят завръщане по родните места. Но в подразделенията има натрупана умора, те воюват от началото на войната – почти четири години и с много голям интензитет на сраженията. Трябва да се отчете и фактът, че връщащите се от фронта са слабо въоръжени, тъй като сдават оръжието си. Всички опити на атаман М. А. Караулов и войсковото правителство да превърнат Терска област в антисъветска база остават без резултат.

„Социалната база на антиболшевизма е малка, доколкото преобладаващото мнозинство казаци, заема специфичната позиция на въоръжен неутралитет. Незначителната част от радикално настроени казаци осъжда политиката на войсковото правителство и атамана и желае мирни преговори. В същото време убедени идейни съратници на „Съветите“ сред казаците практически няма. Като цяло в разглеждания времеви период позицията на казачеството все още не е окончателно определена“ (Trut 2007: 381).

На 25 октомври е свалено Временното правителство. В. И. Ленин заявява: „започва нова ера в историята на Русия и днешната трета руска революция трябва в крайна сметка да доведе до победа на социализма“ (Lenin 1974: 2).

Промяната е налице, но е ясно, че определени процеси тепърва ще се развиват. За левите на Терек е сериозен проблем това, че партийните организации са концентрирани само в градовете (с изключение на осетинската революционна партия „Кермен“). Сериозен проблем е и това, че кадрите са предимно с руски етнически произход, докато населението в околните населени места е неруско. Това отслабва възможностите за влияние върху селячеството. Но дори и при такова съотношение реакцията на случващото се на 25 октомври в Петроград е светкавична. На същия ден в 20.00 ч. по инициатива на Владикавказкия съвет на работническите и войнишките депутати е свикано извънредно събрание на представителите на всички политически партии, на изпълкома на Владикавказкия съвет, на областния съвет на селските депутати, на профсъюзите и на местния гарнизон. След дълги дебати е приета резолюция, предложена от болшевиките. Тя

е насочена срещу Временното правителство и обявява, че: „Владикавказката революционна демокрация е длъжна незабавно да предприеме мерки против възможните контрареволуционни действия по места“ (Вoгуba 1972: 68-69).

В другия пролетарски център Грозни съобщението за свалянето на Временното правителство е получено на 26 октомври. Още на същия ден е свикано заседание на Съвета на работническите и войнишките депутати, на което с голямо мнозинство болшевишката резолюция приветства промените, станали в Петроград. В следващите седмици в цялата Терска област се провеждат митинги и събрания.

Реакцията на организираното казачество е на другия полюс. Вестник „Напред“ – орган на Терското казашко правителство, в броя си от 29 октомври пише за опасността, надвиснала над Русия във връзка със събитията, станали в столицата, и призовава казачеството „да покаже своята мощ и да излезе срещу тъмните сили“ (Vpergod 1917).

В първите дни на ноември Войсковото правителство призовава гражданите да дадат отпор на болшевиките, а на 15 ноември атаман Караулов обявява военно положение и заповядва полковете на казашката войска да се приведат в бойна готовност.

Същевременно междуетническите сблъсъци стават все по-чести. През януари 1918 г. началникът на гарнизона във Владикавказ – полковник И. Беликов, с големи усилия успява да организира отбраната на града – кабардинци и осетинци се опитват да го щурмуват. Спрени са влаковете, а в отбраната се включва дори и медицинският персонал. Градът е спасен, но в Сунженския, Кизлярския и Моздокския район масово мъжкото население започва да охранява своите поселения.

На 25 януари в Моздок започва I конгрес на народите. Представени са всички народи на Терек с изключение на чеченците и ингушите, непоканени по настояване на казаците. Те искат легитимиране на бойните действия срещу двата народа. Този конгрес е важен, защото показва, че на Терек има нова сила, около която трябва да се обединят народите на областта.

Войсовият кръг на своето VI заседание избира за командващ генерал-майор Склярв. Вместо предишните органи за казашко управление се създават хуторни, станични и на отделения съвети на казашките депутати. Определени са началниците на отрядите за самоотбрана. Запасните полкове са разформирвани и редовият състав е разпределен между строеви полкове. Дори и след I конгрес на народите на Терска област сблъсъците на казаци с чеченци и ингуши продължават. Отрядите за самоотбрана разширяват своя състав. Включват се адвокати, чиновници, търговци, работници.

В първите месеци на 1918 г. казачеството е в много неблагоприятна ситуация. Но то продължава да е най-голямата заплаха за болшевиките. Казаците са въоръжени и добре обучени, със сериозен военен опит. Болшевиките си поставят за цел да овладеят ръководството и по възможност да разоръжат тези формирования. В новата политическа обстановка болшевиките могат да ползват държавни средства, за разлика от казашките органи. Успяват да привлекат на своя страна и националните съвети на планинците.

На 9 март 1918 г. в тържествена обстановка Терска област е обявена за република, която е част от Руската федеративна съветска република. В същия ден

с декрет на Терския народен съвет е утвърден съставът на Първия съвет на народните комисари на Терската република начело със С. Г. Буачидзе. Един от първите декрети е за национализация на крупните предприятия в областта, а също така и на банките. Преминаването на областната власт в ръцете на Терския народен съвет първоначално не води до сериозни промени на статуквото. Създава се „неутрална власт“. Ръководствата на казашките военни организации се запазват. Финансовите средства, земеделските стопанства, снаряженията и др. военни имущества остават собственост на Терското казачество. Когато е провъзгласена съветската власт в областта, на конгреса част от казашките депутати гласуват за нея. Казаците са склонни да подкрепят новата власт, тъй като смятат, че тя ще ги им помогне в поземлените спорове с планинците. Но това не се случва. Болшевиките започват да реквизируют въоръжението и паричните средства на Терското казачество. Създават се групи за „работническа самоотбрана“. Казаците смятат, че Червената армия ще се състои от отряди за борба с чеченците, чиито набези стават все по-дръзки. Реалността е съвсем друга. В конфликта между казаците и планинците болшевиките са на страната на планинците. Те са определяни като „бедни“, „угнетени“ от казашката буржоазия хора. Неслучайно на един от конгресите чеченецът Асланбек Шерипов недвусмислено намеква за казачеството, говорейки за „народа помещик“ в Терска област.

В началото на март при Терския народен съвет се образуват национални фракции: кабардинска, балкарска, осетинска, чеченска, ингушка, казашка и иногородна. По същото време във Владикавказ по инициатива на болшевиките е свикано събрание на представителите на всички партии, професионални съюзи и работници. Обявена е пълна подкрепа за оформящата се нова власт. През месец април болшевиките започват да създават свои напълно самостоятелни организации (без никакви партньори и симпатизанти).

На 11 април е издадена заповед на Терския Совнарком за разформироване на полковете, батальоните и батареите, които фактически вече не съществуват. Заповедта реално се отнася за щабовете, които все още функционират. С този акт бива нанесен удар върху единството на войската – всяка станция започва да живее свой самостоятелен живот. В някои населени места атаманите се преименуват на комисари. Войсковият щаб е преименуван на „военно-отчетен отдел“. С конфискуваните военни имущества болшевиките се опитват да обезпечат създаващата се на Терек Червена армия. „В град Есентуки са иззети 15 оръдия, 16 картечници, 100 000 патрона, няколко пуда динамит и стотици винтовки и то само от казашката върхушка“ (Nikitin 1959: 30). Въпреки реквизициите казаците успяват да запазят достатъчно количество оръжие, което впоследствие използват срещу „червените“.

На 10 май се открива III конгрес на народите на Терек. Присъстват 555 делегати. Една от базовите теми е за отпора на контрареволуцията и за предприемане на решителни мерки за създаване на Червената армия. Сблъскват се различни идеологически гледни точки. Надделяват левите крила – всички привилегии на казаците са отнети. Особено недоволство предизвиква създаването на нови органи на местна власт – Совдепа. Това противоречи на решенията на конгреса на трудовите народи на Терек, който по места учредява национални, на „отдели“ и окръжни „съвети“.

След конгреса разоръжаването на казациите се провежда с все по-крайни мерки, грабежи, насилия, постоянни реквизиции на продоволствие и фуражи. При пристигане на червеноармейски отряди много често към тях се присъединяват местни жители, които допълнително радикализират обстановката. Дагестанският болшевик А. Тахо-Годи предава настроенятия сред казачеството във връзка с политиката на съветската власт:

„Е, дочакахме, шептят казациите, не болшевики, а мерзавци. На ингуши да дам своята земя. Никога! По-добре ме убийте. Вместо „ура“ накарала караула да вика. Почакай болшевик проклет“ (Тахо-Годи 1927: 86).

На 23 май централната съветска власт обнародва декрет за организация на казашките области. Те се разглеждат като отделни административни единици – приравняват се по права с губерниите. Казашките части трябва да се формират след като се вземат предвид битовите и военните особености на казациите. Реалното приложение на декрета обаче остава под въпрос. През юни ситуацията в региона продължава да бъде напрегната. В навечерието на въстанието във всяка станция има отряди за самоотбрана, които при нужда са готови да се притекат на помощ на своите съседи. През пролетта по поръчение на казашката фракция на Народния съвет за началник на т. нар. „Кизлярска линия“ е назначен полковник Д. М. Сехин, който в изключително кратки срокове пристъпва към формиране на нови отряди за самоотбрана. Те се създават с цел защита от тълпите дезертъори, които се връщат от Кавказкия фронт.

Въстанието избухва стихийно. По време на неговото протичане (юни 1918 г. - януари 1919 г.) няма единен фронт, в различните области се оформят 5-6 фронта. Военно-политически център става Моздок, където се премества казашката фракция на Народния съвет на Владикавказ. На 20 юни в Моздок се състои конгрес на казаци и селяни от Терската войскова област. В качество на изпълнителен орган е избран Казашко-селски съвет начело с меншевика Г. Ф. Бичерахов. Съветът застава начело на въстанието, а за главнокомандващ е назначен генерал-майор З. А. Мистулов.

Бойните действия започват на 23 юни. Казациите от станция Луковска разбиват Совдепа и червеноармейците от град Моздок и ги прогонват до станция Прохладна. На помощ на моздокските болшевики са изпратени червени войски от Владикавказ под командването на бившия щабс-капитан Егоров. Те успяват да завземат една станция и част от станция Прохладна, но мощните удари на казациите изтласкват противника, нанасяйки му големи загуби в жива сила и военно оборудване: „много червени в паническото си бягство потънали в река Молке и дълго след това вълните на Терек разпръскват трупите им по цялото течение до Моздок и по-надолу“ (Volkov 2001: 456).

Във Владикавказ към защитниците на града се присъединяват ранени и болни червеноармейци, които се намират в болницата. За по-добрата организация на въстанието е създаден щаб. Важна част от отбранителния ресурс е брониран влак. Сраженията за града продължават 11 дни. В отбраната се включват жените и децата. На помощ на защитниците на Владикавказ идват ингушки конни отряди. С оглед на създалата се ситуация болшевиките спешно приемат декларация от голямо значение – бунтовните казашки станции, след като бъдат разоръжени от

ингушите, да им бъдат предадени заедно със земята. Въпреки усилията казаците не успяват да превземат града.

Грозни е другият ключов град в региона. Там напрежението се наслаждава в продължение на месеци, като към началото на август ситуацията се усложнява драматично. Станция Грозненска, която е в близост до града, е невралгична точка, която болшевиките се опитват да неутрализират, предявявайки на 10 август ултиматум за предаване на оръжието. След отказ от страна на казаците започва щурм, който е неуспешен. На помощ на казаците идват бойци от станция Червленина, както и пластунски полк от Прохладно. Общият брой на казаците достига 8000 и те на свой ред обсаждат Грозни. Защитниците на града имат 24 оръдия и неголям запас от снаряди. Въпреки недостига на оръжие, болшевиките създават добра организация. Мобилизирано е цялото население. Създадена е няколко километрова отбранителна линия с блиндажи и картечни гнезда. Чеченски конни отряди подпомагат защитниците. Бойните действия продължават почти 4 месеца. Фронтът е разделен на 3 участъка. През месец септември в отбраната се включват и осетински отряди. Градът е изолиран от областта, но в началото на ноември започва прелом. От наскоро освободения Владикавказ биват прехвърлени бойци от сунженската червена армия. Сред казаците започва разложение и след повече от 100 дни обсадата приключва.

Въстанието на Терек в съчетание с размириците в Дагестан и Чечня изваждат от строя железопътната линия Червленая – Петровск – Баку. Вследствие на това спират доставките на хляб за Баку, който снабдява Съветска Русия с петрол. В този момент важно значение придобива гр. Кизляр. Болшевиките създават нов маршрут за превоз: Кизляр – Каспийско море – Баку и Астрахан. Хляб се изнася и за централна Русия. С цел ускоряване на доставките на хляб за промишлените центрове на Съветска Русия в Баку по лично указание на Ленин е разработен план за построяване на железопътна линия Кизляр – Каспий. В изпълнение на това указание кизлярският съвет одобрява проекта (Vasilyev 1986: 223).

Стратегическият град се превръща в цел и в началото на юли местните казаци започват обсада. Създава се т.нар. Кизлярски фронт. След поредица от локални сблъсъци мащабни бойни действия започват на 22 юли. Това е едно от най-големите сражения за града, в него участват около 12 000 бойци. Казаците са отблъснати и успяват да се организират за нова атака едва на 23 август. Тя също е неуспешна. Последното голямо сражение е на 14 октомври. То започва сутринта и продължава през целия ден. Казаците навлизат по улиците на града и достигат до централната му част, но не успяват да задържат успеха си. Поражението е с такива мащаби, че командващият обединената казашка групировка на Терек ген. Мистулов се самоубива. Обсадата продължава около 6 месеца. В този критичен момент Южноруската армия на ген. Деникин успява да превземе града на 6 февруари и да го върне в ръцете на въстаниците. Белите войски успяват да задържат града до 20 март 1920 г., когато в него влизат части на XI армия. Болшевиките окончателно завладяват града. Случаят с Кизляр на фона на цялостния профил на въстанието е по-особен. Първоначално бойните действия започват като част от антиболшевишкото въстание, а впоследствие армията на Деникин поддържа бойните действия.

Съществена помощ на въстаналите казаци на Терек оказва Кабарда. През август 1918 г. Народният съвет на Налчик обявява политика на неутралитет. На 23

август на искане на Чрезвычайния щаб, намиращ се в Пятигорск, Народният съвет отговаря, „ че местните отряди трябва да съблюдават строг неутралитет за предотвратяване на гражданска война“ (Burda 2016: 400).

По същото време е създаден т.нар. „Отряд на свободата“. Негов ръководител е Заурбек Даутоков-Серебряков. Той създава програма, в която е прокарана идеята за етнотериториален суверенитет и създаване на национална войска. Една от точките е свързана с разпускане на местната червена армия. В края на август отрядът на Заурбек минава в настъпление. На свой ред болшевиките също се опитват да създадат отряди с ярко изразен профил. Такъв е отрядът на Назим Катханов. Неговият лозунг е „Да живее Съветската власт и шерията“. Това е един от куриозните лозунги в Гражданската война. Не е без значение и фактът, че преобладаващата част от населението в региона е с мюсюлмански профил. През втората половина на септември отрядът на Катханов достига 4000 войници. На 25 септември бойната част влиза в Налчик. В същия ден е създаден нов орган на властта – Военно-шериятски революционен съвет. Еклектичен по своята същност, той носи реални послания според своя създател Катханов. Оформянето на две основни групировки с различна визия за настоящето на областта заличава идеята за неутралитет. На 5 октомври болшевиките научават за приближаването на казашките подразделения към Налчик. Решават да ги пресрещнат на река Баксан между селата Куденетово и Тамбиево. Сражението започва на 6-ти и продължава през целия ден. Болшевиките са разбити, а на 7-ми отрядът на Серебряков влиза в града. Успехите на казаците водят до увеличаване на тяхната численост, все повече и повече са желаещите да станат част от тяхната войска. Една от най-важните задачи е създаването на кавалерийска бригада. Тя се състои от два полка, картечно звено и артилерийски дивизион. В началото на ноември Кабардинската конна бригада взема участие в един от последните боеве на Терското казашко антиболшевишко въстание при станция Маринска.

Базова специфика на въстанието е, че то е регионално. Бунтовниците установяват връзка с Доброволческата армия едва на 9 септември, когато пристига генерал И. Н. Колесников. Той носи посланието, че на Терек трябва да се установи еднолична атаманска власт. Вследствие на това се образуват два центъра, ръководещи въстанието. Единият в Прохладно, начело с командващия войските полковник Н. К. Федюшкин и другият в Моздок, начело с Бичерахов. В разгара на боевете за Владикавказ членове на Терския народен съвет и делегати от конгреса на Терска област (меншевики и десни есери) сформират Временен изпълнителен комитет и Народен съвет, начело с И. Семьонов. Това е трети властови център. През месец ноември се оформя още един център – триумвират с диктаторски пълномощия – Военно правителство на Терския край (председатели – Г. Бичерахов, Н. Букановски и А. Н. Колесников). Образуването на това правителство не е оформено с никакъв акт.

Въстанието е спонтанно. Избухват безредици, които прерастват в бунтове. Много често не се осъществява връзка между оформящите се казашки отряди, няма и ръководен център, който да координира и направлява. Всичко това се отразява на организацията и съответно на резултатите. В началото има случаи, в които офицери се сражават като редови войници, впоследствие йерархическият ред се възстановява. Въстаническите сотни се създават на териториален признак, разделят се на пеши и конни. По необходимост се обединяват в отряди, които се подчиняват на началника на „линията“. Отрядите носят имената (фамилията) на

командира или на населеното място, където действат. С най-голяма известност се ползват отрядите на полковник Барагунов, братя Агоеви, Хабаев, Кошелев. Отличителни знаци не носят нито редовите казаци, нито офицерите. Определени униформи също няма. Обикновено се носят такива, с които войниците са били на фронта. При болшевиките положението не е по-различно. С настъпването на есенните и зимните студове започват трудности със снабдяването с подходящо облекло. Започва принудително събиране на връхни дрехи, бельо и обувки за нуждите на фронта. Реквизират се имущества на състоятелни граждани. В резултат на тези реквизиции болшевишките части добиват колоритен вид. Облечени са в смокинги, бели ризи, сака с колосани ревери и маншети.

Въстаниците са въоръжени основно с винтовки. Тяхното количество е достатъчно, но има проблеми с боеприпасите. Използват се картучници – „Максим“, „Колт“ и „Люис“. Често са поставени на тачанки, откъдето и се стреля. В арсенала присъстват и оръдия. Те са останали на Терек основно от части, които през Първата световна война са били на Кавказкия фронт. Сериозен проблем е недостигът на муниции. Установена е норма от 10 снаряда на сражение. Един самолет също става част от бойния арсенал. Той се използва за разузнавателни цели, от него се хвърлят и бомби. Използва се и за връзка с Доброволческата армия. За да се обезпечат медицински услуги, е създаден лазарет в Моздок и болници в Наурско и Шелковско. Евакуацията на ранените от бойното поле става със санитарен влак, пленен от болшевиките на станция Прохладная заедно с персонала. Сериозен проблем е липсата на достатъчно медикаменти.

Въпреки проблемите със снабдяването моралният дух е висок. По време на въстанието са мобилизирани всички мъже между 17 и 56 години. Но в организацията на казаците има сериозни недостатъци, които оказват сериозно влияние върху тяхната ефективност особено в стратегически план. Базов проблем е т.нар. „смяна“. Частите се сменят през седмица: една част (половината станция) е на фронта, другата охранява станцията. Понякога тези, които очакват смяната си, тръгват от позициите, знаейки, че идват новите попълнения, но много често фронтът се оголва. „В тила попълненията се набират на случаен принцип. Висша инстанция е станичният сбор, поради това съдбата на фронта се решава от променливите настроения на казаците“ (Chheidze 2008: 91).

Дисциплината не е на добро ниво особено при тези, които отстъпват от смяна – запоеите и безразборните стрелби са масово явление. На Кизлярския фронт алкохол се консумира и на бойното поле. Ръководните кадри дават лош пример, но това е логично с оглед на факта, че дори в щаба има полуграмотни хора.

Три месеца след началото на бойните действия фронтите започват да се разпадат. Недостигът на боеприпаси и проблемите с цялостното снабдяване създават усещане за безнадеждност. Деморализиращ ефект оказват и слуховете, които се разпространяват от болшевишки агитатори. Един от тях е, че Доброволческата армия е с прогерманска ориентация. Появява се и разделение между станциите в зависимост от тяхното оформяне назад във времето: „Както отбелязват очевидци, като правило, всички стари терски (Неурская, Екатериноградская) или старообрядски (Шелковская) станции са на страната на въстаниците. Наскоро създадените станции от „показачено“ население (Государственная, Солдатская, Курская) отиват към болшевиките“ (Chheidze 2008: 91-92).

Въпреки опитите за цялостно организиране на бойните подразделения в много отношения въстаническата армия остава с партизански профил. Първоначалният ентузиазъм не успява да компенсира множеството дефицити и към началото на 1919 г. въстанието затихва.

След февруарската революция от 1917 г. първата обществена система, върху която е нанесен удар, е армията. Разложението засяга и армията на Терек. Когато започва казашкото въстание, военните подразделения трябва да се формират отново, тъй като към лятото на 1918 г. те представляват отряди за самоотбрана, които се опитват да използват дореволюционния военен опит. Слабата организация и липсата на политически ръководен център предreshават изхода на въстанието.

ИЗПОЛЗВАНА ЛИТЕРАТУРА

- Atanasova 2017:** Atanasova, A. Menshevizmat 1917 godina. Propusnatite vazmozhnosti. Shumen: Universitetsko izdatelstvo „Episkop Konstantin Preslavski [Атанасова, А. Меншевизмът 1917 година. Пропуснатите възможности. Шумен: Университетско издателство „Епископ Константин Преславски“].
- Boryba 1972:** Boryba za Sovetskuyu vlasty v Severnoy Osetii. Sb. dokumentov i materialov. Ordzhonikidze: Ir [Борьба за Советскую власть в Северной Осетии. Сб. документов и материалов. Орджоникидзе: Ир].
- Burda 2016:** Burda, Z. Terskoe vostanie 1918. Nalychik: Marii i Viktora Kotlyarovayh [Бурда, З. Терское востание 1918. Нальчик: Марии и Виктора Котляровых].
- Chheidze 2008:** Chheidze, K. General Zaur-Bek Dautokov-Serebryakov. Grazhdanskaya voyna v Kabarde. Nalychik: Institut Gumanitarnayh Issledovaniy Pravitelystva KBR i KBNTS RAN [Чхейдзе, К. Генерал Заур-Бек Даутоков-Серебряков. Гражданская война в Кабарде. Нальчик: Институт Гуманитарных Исследований Правительства КБР и КБНЦ РАН].
- Lenin 1974:** Lenin, V. T. 35. Moskva: Politicheskoy literatury [Ленин, В. Т. 35. Москва: Политической литературы].
- Nikitin 1959:** Nikitin, I. Stranitsa istorii. Boryba za vlast Sovetov v Pyatigorskom okruge (1917-1920). Stavropol: Stavropolyskoe knizhnoe izdatelystvo [Никитин, И. Страница истории. Борьба за власть Советов в Пятигорском округе (1917-1920). Ставрополь: Ставропольское книжное издательство].
- Taho-Godi 1927:** Taho-Godi, A. Revolyutsiya i kontrarevolutsiya v Dagestane. Mahachkala: Dagestanskoe Gos Izdatelystvo [Тахо-Годи, А. Революция и контрреволюция в Дагестане. Махачкала: Дагестанское Гос Издательство].
- Trut 2007:** Trut, V. Dorogoy slavy i utrat. Moskva: Eksmo Yauza [Трут, В. Дорогой славы и утрат. Москва: Эксмо Яуза].
- Vasilyev 1986:** Vasilyev, D. Ocherki istorii nizovyev Tereka. Mahachkala: Dagknigizdat [Васильев, Д. Очерки истории низовьев Терека. Махачкала: Дагкнигиздат].
- Volkov 2001:** Volkov, S. Soprotivlenie bolyshevizmu 1917-1918 g. Moskva: Tsentrpoligraf [Волков, С. Сопrotивление большевизму 1917-1918 г. Москва: Центрполиграф].
- Vperyod 1917:** Vperyod, br. 115, 29 oktomvri 1917 [Вперёд, бр. 115, 29 октомври 1917].
- Zaytsov 2015:** Zaytsev, A. 1918 ocherki istorii russkoy Grazhdanskoy voyny. Moskva: Iks-Histori [Зайцев, А. 1918 очерки истории русской Гражданской войны. Москва: Икс-Истори].